

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ KARARLARINDA İFADE HÜRRİYETİNİN SINIRLANDIRILMASI

Restriction of the Freedom of Expression in the Judgments of the European Court of Human Rights

Yakup YILDIRIM*

ÖZET

İfade özgürlüğü, demokratik toplumun en önemli unsurlarından biridir ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinde düzenlemiştir. Sözleşme'nin 10/2. maddesinde ise ifade özgürlüğünün hangi durumlarda ve hangi şartların gerçekleşmesi halinde sınırlandırılabilceği düzenlemiştir. Diğer bazı temel hak ve özgürlüklerde olduğu gibi, ifade özgürlüğü de mutlak bir özgürlük olmayıp, belirli durumlarda Sözleşme Devleler tarafından müdahale edilebilecektir. Müdahale alanları sınırlı sayı prensibine göre sayılmıştır. Sözleşme'nin 10. maddenin ilk fıkrası çerçevesinde ifade özgürlüğüne bir müdahale olup olmadığı; gerçekleştirilen müdahalenin “yasayla öngörölmüş olup olmadığı”, “müdahalenin meşru amaçlara dayanıp dayanmadığı” ve “müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığı” temelinde incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, İfade Hürriyeti, İfade Hürriyetinin Sınırlandırılması, İfade Hürriyetini Sınırlandırma Sebepleri.

ABSTRACT

Freedom of expression is one of the most important elements of a democratic society and enshrined in Article 10 of the European Convention on Human Rights. Article 10 § 2 of the Convention sets forth the cases and conditions in which the freedom of expression may be restricted. As in some of the other fundamental rights and freedoms, freedom of expression is not an absolute freedom, and in certain cases the Contracting States may interfere. There areas of interference shall be determined in line with the principle of *numerus clausus*. Within the scope of Article 10 § 1 of the Convention, the issue whether there has been interference with the freedom of expression shall be examined on the such basis' as “whether the interference is prescribed by law”, “whether the interference pursues a legitimate aim” and “whether the interference is necessary in a democratic society”.

Keywords: European Court of Human Rights, European Convention on Human Rights, Freedom of Expression, Restriction Freedom of Expression, Freedom of Expression Restriction Reasons.

---

* Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü İnsan Hakları Daire Başkanlığı Tetkik Hâkimi, ab119137@adalet.gov.tr

A- Giriş

Demokratik hukuk devletinin vazgeçilmez temel unsurlarından biri haline gelen insan hakları, özellikle 2. Dünya Savaşından sonra insanlık tarihinin geçirmiş olduğu yeni bir acı tecrübeden sonra daha farklı bir anlam kazanmıştır. Yirminci yüzyılda insanoğlunun oldukça kadim olan insan hakları kavramı konusunda iki dünya savaşı nedeniyle yaşamış olduğu acı deneyim ve tecrübeden sonra artık insan hakları kavramının devletlerin ulusal hukuklarının bir konusu olmaktan çıkarılıp uluslar arası hukukun koruması altına alınması gerektiği inancı yaygınlaşmıştır.¹ İnsanın insan olarak değerini, insanlar arasındaki eşitliği reddeden görüşün yeniden ortaya çıkmaması için, insan haklarına saygılı bir düzenin kurulması zorunlu görülmüştür.² İnsan haklarına dayalı bu yeni düzenin kurulmasının sonucu olarak; daha önce sadece ulusal hukukun öznesi olan insan, uluslararası hukukun da öznesi haline gelmiş, insan hakları ülkelerin iç sorunu olmaktan çıkarak evrenselleşmiştir. Neticede insan hakları evrenselleşerek ülkelerin iç sorunu olmaktan çıkmış ve ekonomik, teknolojik gelişmişlik düzeyleriyle birlikte devletlerin ve ulusların saygınlığının temel ölçütlerinden birisi haline gelmiştir.³ Kuşkusuz demokratik hukuk devletinin temelini oluşturan insan hak ve özgürlüklerinin içinde yer alan ifade özgürlüğü de bu gelişmelerden nasibini almıştır.

İnsanı diğer varlıklardan ayıran, onu doğada üstün kılan en temel özelliklerinden biri düşünme yeteneğine sahip olmasıdır. Bu anlamda, düşünmek, düşünce üretmek insanın özünü oluşturan, insanı insan kılan bir faaliyettir. Bu hak; insan haysiyetine, insanın maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkına dayanır. Dolayısıyla bu hakkın engellenmesi halinde, kişinin haysiyetli bir hayat sürdürme, maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı ihlal edilmiş olur.⁴

Liberal demokrasilerin temelini oluşturan temel hak ve hürriyetler içinde en ayrıcalıklı bir konuma sahip olan, demokratik rejimin işlerliğini sağlayan ve bu rejimi sairlerinden nitelikli bir şekilde farklı kılan hürriyet, fikir hürriyetidir.⁵

---

¹ GİRİTLİ, İsmet/GÜNGÖR, Hasan Atilla; Günümüzde İnsan Hakları, Der Yay., İstanbul, 2002, s.3

² GÖZÜBÜYÜK, A.Şeref/GÖLCÜKLÜ A.Feyyaz;Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, 10. Baskı, Turhan Kitabevi Yayını, Ankara 2013, s:4

³ ALACAKAPTAN, Uğur; Fikir ve Düşünce Özgürlüğü ve Tehlike Suçları, Çağdaş Batı Hukukunda Bu Konudaki Düşünce ve Uygulamalar, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı, 12-16 ocak 2000, s. 14

⁴ SUNAY, Reyhan; İfade Hürriyetinin Muhtevası ve Sınırları, Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, Ankara 2001 s:8-9

⁵ KÜÇÜK, Adnan; İfade Hürriyetinin Unsurları, Liberal Düşünce Topluluğu Yay., Ankara 2003, s.2

İfade özgürlüğü en geniş anlamında bir düşünce, inanç, kanat, tutum veya duygunun barışçı yoldan açığa vurulmasının veya dış dünyada ifade edilmesinin serbest olması demektir. Bundan da anlaşılabilirliği gibi, bir özgürlük olarak korunması gereken pek çok ifade ve izhar biçimi vardır. Bu geniş anlamındaki ifade özgürlüğü sözlü ve yazılı anlatım, sanatsal gösterim, kişisel görünüm ve görüntü tercihi, gösteri, yürüyüş, toplantı yapma ve örgütlenme gibi özgürlüklerin hepsini içine alır. Bu nedenle düşüncenin iç dünyayı ilgilendirdiği ve bunun mutlak ve sınırsız olduğu, düşünceyi açıklamanın ise dışa dönük ve sınırlı olduğu konusunda yapılan ayırımı ihtiyatla bakmak gerekir. Çünkü düşünceyi belirleyen dış etkenler aracılığıyla, serbest düşünme ortamı yok edildiği zaman hür düşüncenin oluştuğundan bahsedilemez. Bu nedenle düşünme özgürlüğü ile düşünceyi açıklama özgürlüğü arasında sıkı bir bağ vardır.⁶

Temel hak ve özgürlükler içerisinde önemli bir yere sahip olan ifade özgürlüğü, ifade ve özgürlük kavramları ile birlikte değerlendirilmek durumundadır. İfade, kısaca kişi veya kişilerin duygu ve düşüncelerini karşı tarafa aktarması şeklinde tanımlanabilir.⁷ İfadenin, en azından üç unsurdan meydana geldiğini görmekteyiz. Bunlar haber alma ve öğrenme özgürlüğü, kanaat özgürlüğü ve açıklama özgürlüğü şeklinde sıralanabilir. Özgürlük ya da hürriyet ise, kimilerine göre her şeyden önce bağımsızlık anlamına gelir. Her türlü zorlamadan, kayıtlamadan ve dış baskıdan uzak olarak insanın kendi kaderini kendisinin çizmesi demektir. Kimilerine göre de hürriyet, kişinin kendi küçük dünyasında başkalarının ve siyasal iktidarın müdahalesi dışında yaşamasıdır.⁸ Özgürlük, bireyin inisiyatif, mahremiyet alanıdır ve bu alan karşılıklı olarak bireylerin hürriyet alanlarıyla sınırlıdır. Özgür olmak, başkalarına karşı ileri sürülebilir hakka sahip olmaktır; hak biçimi sağlar, hürriyet ise bu hakkın birey tarafından kullanılması, dışa vurulmasıdır.⁹

Bu şekilde kısaca tanımlamaya çalıştığımız ifade ve özgürlük kavramlarından yola çıkarak ifade hürriyetini; başkalarının hürriyetleriyle, kişisel alanlarıyla sınırlı kalmak koşuluyla kişinin herhangi bir kayıtlama altında olmaksızın duygu ve düşüncelerini, herhangi bir yolla açığa çıkarması, başkalarına aktarabilmesi şeklinde tanımlamak mümkündür.¹⁰

---

⁶ Sunay, a.g.e. s. 6-7

⁷ BEYDOĞAN, T. Ayhan; AİHS Işığında Türk Hukukunda Siyasi İfade Hürriyeti, Liberal Düşünce Topluluğu Yayını, Ankara 2003, s: 13

⁸ KAPANİ, Münci; Kamu Hürriyetleri, 7.Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 1993, s: 3-4.

⁹ KABOĞLU, İbrahim; Özgürlükler Hukuku, 3.Baskı, Afa Yayını, İstanbul 1998, s:11-12

¹⁰ Beydoğan, a.g.e. s:14

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (AİHS veya Sözleşme) 10. maddesi ifade özgürlüğünü şu şekilde düzenlemektedir;

1- Herkes, görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kaaat özgürlüğünü, kamu otoritelerinin müdahalesi olmaksızın haber veya fikir alma ve verme özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletlerin radyo, televizyon veya sinema işletmelerini bir izin sistemine bağlı tutmalarına engel değildir.

2- *Kullanılması ödev ve sorumluluk yükleyen bu özgürlükler; demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, ülke bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, asayişsizliğin veya suç işlenmesinin önlenmesi, sağliğin veya ahlakın, başkalarının ün ve haklarının korunması, gizli kalması gereken haberlerin yayılmasına engel olunması, veya yargı organının otorite ve tarafsızlığının sağlanması için kanunla öngörülen bazı usullere, şartlara, sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabilir.*

10 Aralık 1948 tarihinde benimsenen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 19. maddesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesine dayanak oluşturmaktadır. Beyannamenin 19. maddesi şu şekilde düzenlenmiştir.

Madde 19: Herkesin görüş sahibi olma ve ifade özgürlüğü hakkı vardır; bu hak, müdahale olmaksızın bir görüşe sahip olma özgürlüğünü ve herhangi bir iletişim aracı ile ve kaynağı ne olursa olsun bilgi ve düşüncenin araştırılması, elde edilmesi/alınması ve yayılması/verilmesi özgürlüğünü de içerir.

16 Aralık 1966 tarihli Uluslararası Medeni ve Siyasi haklar Sözleşmesinin 19. maddesinde de benzer bir hüküm bulunmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10. maddesinin, Sözleşmenin en temel ve en önemli hükümlerinden birini içerdiği genelde kabul edilmektedir. 1998 yılında yeniden yapılanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM veya Mahkeme) ifade özgürlüğüne verdiği önemi sembolik olarak göstermek amacıyla ilk kararını ifade özgürlüğü ile ilgili olarak vermiştir.¹¹

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kriterlerine göre ifade hürriyeti, "Toplumun ilerlemesi ve her insanın gelişmesi için esaslı koşullardan olan demokratik toplumun asıl temellerinden birisini oluşturmaktadır. İfade özgürlüğü, Sözleşme'nin 10. maddesinin ikinci fıkrasına bağlı olarak, yalnızca lehte olduğu kabul edilen veya zararsız ya da önemsiz görülen bilgi ve düşünceler için değil, aynı zamanda devletin veya toplumun bir bölümü için saldırgan, şok edici veya rahatsız edici bilgi ve düşünceler için de uygulanır. Bunlar çoğulculuğun, hoş-

---

¹¹ BIÇAK, Vahit; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında İfade Özgürlüğü, Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, Ankara, Ağustos 2003, s; 270

görünün ve açık fikirliliğin gerekleridir ki; bunlar olmaksızın demokratik toplumdaki söz etmek mümkün değildir.”¹²

İfade özgürlüğü kavramı oldukça geniş ve kapsamlı bir alan olmakla birlikte bu çalışmamızda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları ışığında ifade hürriyetinin sınırlama rejimi üzerinde durulacaktır.

B- İfade Özgürlüğünün Kullanılmasının Kısıtlanması

Demokratik toplumdaki önemine rağmen ifade özgürlüğü, mutlak nitelikte olmayıp bazı sınırlamalara tabidir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki, ifade özgürlüğü üzerindeki her türlü kısıtlama, koşul, sınırlama ya da herhangi bir müdahale biçimi, bu özgürlüğü sadece belirli bir kullanımı üzerinde uygulanabilir, hakkın özüne asla dokunamaz. Zira sözleşmenin hakların kötüye kullanımının yasaklanmasına dair 17. maddesi buna engeldir.¹³

İfade özgürlüğünün kullanılmasının kısıtlanması 10. maddenin 2. fıkrasında düzenlenmiştir. Bu fıkra ile birlikte ifade özgürlüğünün mutlak bir hak niteliği taşımadığı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, Sözleşme'nin bu maddesinde düzenlenen hakların kullanılması, bünyesinde ödevler ve sorumluluklar barındırmaktadır.¹⁴ 2. fıkra hükmü kamu otoritelerine bir yükümlülük getirmemekte, sadece fıkroda sayılan hallerin varlığı halinde müdahale imkanı sağlamaktadır. Bu müdahale çeşitli biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Para ya da hapis cezasına mahkumiyet, tazminat ödemeye mahkumiyet, yayın yasağı, yayınların toplatılması kamu otoritelerinin müdahalesine örnek olarak sayılabilir.

10. maddenin 2. fıkrasında öngörülen müdahalenin meşru sayılabilmesi, dolayısıyla 10. maddenin ihlali sayılmaması için üç koşul gerekmektedir. Hemen belirtelim ki, bu koşullar AİHM tarafından çok katı bir biçimde yorumlanmaktadır. Öte yandan Mahkeme, bu üç koşulu birlikte aramaktadır. Her üç koşulun yerine geldiğini davalı devlet ispatlamak zorundadır. AİHM bu üç koşulu aşağıdaki sıra ile incelemektedir. Koşullardan birinin yerine gelmediğini tespit ettiğinde, dosyanın incelemesini durdurur, söz konusu müdahalenin haksız ol-

---

¹² Prager ve Oberschlick/Avusturya, 26 Nisan 1995, par. 38; Castells/İspanya, 23 Nisan 1992, par. 42; Handyside/ Birleşik Krallık, 7 Aralık 1976, par. 49; Jersild/Danimarka, 23 Eylül 1994, par. 37

¹³ MONİCA, Macovei; İfade Özgürlüğü İnsan Hakları El Kitapları No : 2 Avrupa Konseyi İnsan Hakları Genel Yayını, 1. Baskı, s.16

¹⁴ İNCEOĞLU, Sibel (Editör); İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa, Avrupa Konseyi, 2013, s:356

duğuna dolayısıyla da ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar verir.¹⁵

Sözleşme'nin 10. maddesinin 2. fıkra hükmü ifade özgürlüğüne müdahale konusunda devletlere bir takdir alanı tanımaktadır. Ancak devletlere tanınan bu takdir yetkisi de AİHM' nin denetimine tabidir. Sözleşmenin 10/1 maddesi ile güvence altına alınan ifade özgürlüğünün kullanılmasına ilişkin yapılacak sınırlama ya da müdahale ayrıntılı bir şekilde düzenlenmeli, getirilen kısıtlamanın gerekliliği inandırıcı surette ortaya konulmalı, ifade özgürlüğünün demokratik toplumdaki önemi gözden uzak tutulmamalıdır.

AİHS'de ifade özgürlüğünün içeriği açısından genel bir sınırlama öngörülmemekle birlikte, bu özgürlüğün meşru amaçlara dayalı olarak sınırlandırılabilceği belirtilmiştir. Ancak AİHM, 10. maddenin ilk fıkrası çerçevesinde ifade özgürlüğüne bir müdahale olup olmadığını; gerçekleştirilen müdahalenin “*yasayla öngörülmüş olup olmadığı*”, “*müdahalenin meşru amaçlara dayanıp dayanmadığı*” ve “*müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığı*” temelinde incelemektedir.

İfade özgürlüğünün kullanımına müdahale ya da sınırlamanın meşru sayılabilmesi için gerekli olan koşulları çalışmamızda ele alacağız.

1. İfade Özgürlüğünün Yasayla Kısıtlanması

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen kısıtlamaların en temel koşulu, kısıtlama ve yaptırıma bağlamanın yasayla öngörülmüş olmasıdır. Bir müdahalenin hukuken öngörülmüş olması koşulu, Sözleşme'nin 8., 9., 10 ve 11. Maddelerinin ortak unsurudur. Kamu makamlarının ifade özgürlüğünün kullanılmasına yaptıkları müdahaleler hukuken öngörülmüş olmalıdır. Bu kanunilik ilkesinin bir gereğidir.¹⁶

Müdahalenin yasayla öngörülmüş olması koşulunun AİHM içtihadındaki anlamı; hak ya da özgürlüğe müdahale teşkil eden önlem veya işlemin ulusal hukukta yasal dayanağının bulunması demektir.¹⁷

Sözleşme metninden hukuken öngörülmüş olma kavramına ilişkin olarak neyin benimsendiği açık olarak düzenlenmemiştir. Sözleşme organları, Sözleşme'nin uygulanması sırasında hukuken öngörülmüş olma kavramını içtihatları ile açıklamışlardır.¹⁸

---

¹⁵ Monica, a.g.e., s:24

¹⁶ Sunay, a.g.e., s:122

¹⁷ Gözübüyük/Gölcüklü, a.g.e., s:375

¹⁸ Sunay, a.g.e. s:122

Sözleşmenin 8, 9 ve 11. maddelerinde olduğu gibi 10. maddesinde de yer alan yasa deyiminin şekli anlamda olmayıp, maddi anlamda olduğu ifade edilmektedir. Başka bir ifadeyle sözleşmede geçen yasa yahut yasal kelimeleri, münhasıran yasama organı tasarruflarına atıfta bulunmamaktadır. Hak ve özgürlüklerin hangi tür düzenleyici tasarruflarına atıfta bulunması iç hukuk sorunudur.¹⁹

Mahkeme, Sunday Times/Birleşik Krallık kararında “yasayla sınırlama” ya da “hukuken öngörülmüş olma” kavramlarının anlamını Kıta Avrupa’sı ve diğer hukuk sistemlerinin özelliklerini dikkate alarak geniş bir biçimde açıklamıştır. Bu davada başvuran, mahkemeye saygısızlıkla ilgili kanunlarla düzenlenmemiş bir suçun, hukuken öngörülmüş olarak nitelendirilemeyeceğini ileri sürmüştür.²⁰ Mahkeme bu davada şu tespitlerde bulunmuştur.

“Mahkeme, “hukukun öngördüğü” ifadesindeki hukuk sözcüğünün sadece yasa’yı değil, ama yazılı olmayan hukuku da kapsadığını dikkate almıştır. Bu nedenle mahkemeye saygısızlıkla ilgili hukukun bir mevzuat olmayıp, “common law”ın bir ürünü olmasının, Mahkeme bakımından bir önemi yoktur. “Common Law” tarafından konan bir yasağın, mevzuat biçiminde düzenlenmediği gerekçesiyle hukukun öngörmediği bir yasak olarak kabul etmek, Sözleşme’yi hazırlayanların amaçlarına açıkça aykırı olur. Aksi takdirde “common law”a sahip olan Sözleşme’ye taraf bir devlet, Sözleşme’nin 10 (2). Fıkrasının korumasından yoksun kalacak ve devletin hukuk sistemi temelinden sarsılacaktır.

Aslında başvurucular da, hukukun öngördüğü ifadesinin her durumda bir mevzuat hükmünü gerektirdiğini ileri sürmemektedirler; onların iddiasına göre, bu olayda olduğu gibi, common law kurallarının hukukun öngördüğü ifadesinin aradığı hukuki belirginlik ilkesini yerine getiremeyecek kadar belirsiz olduğu durumlarda, bir mevzuat hükmü gereklidir.

Mahkemenin görüşüne göre, “hukuken öngörülmüş” ifadesinden şu iki koşul ortaya çıkmaktadır. Birincisi, uygulanacak olan hukuk, yeterince erişilebilir olmalıdır; başka bir anlatımla, vatandaşlar belirli bir olaya uygulanabilir nitelikteki hukuk kurallarının varlığı hakkında yeterli bilgiye sahip olabilmelidirler. İkincisi, vatandaşların davranışlarını düzenlemelerine olanak vermek için yeterli açıklıkta düzenlenmemiş bir norm hukuk kuralı olarak kabul edilemez. Vatandaşlar belirli bir eylemin gerektirdiği sonuçları, durumun makul saydığı ölçüde ve eğer gerekiyorsa uygun bir dayanışmayla önceden görebilmelidir.

---

¹⁹ Gözübüyük/Gölcüklü, a.g.e., s:376

²⁰ DOĞRU, Osman/NALBANT, Atilla; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Yargıtay Başkanlığı, 2013, 2. Cilt, s:227

Bu sonuçların mutlak bir belirginlikle önceden görülebilir olması gerekmez; çünkü tecrübeler bunun mümkün olmadığını göstermektedir. Belirgin olması daha çok arzu edilir, ancak bu aşırı derecede bir katılığı beraberinde getirebilir, oysa hukuk, değişen koşullara ayak uydurabilmelidir. Bu nedenle bir çok yasa az ya da çok, kaçınılmaz olarak muğlak terimlerle ifade edilir, bunların yorumu ve uygulanması, hukuk uygulamasının sorunudur.”²¹

Yasayla öngörülmüş olma” ölçütü, devletin müdahalesine dayanak oluşturarak yasal düzenlemenin erişilebilir ve öngörülebilir olması anlamına gelmektedir. AİHM’e göre, vatandaşların davranışlarını düzenlemelerine olanak verecek açıklıkta düzenlenmemiş normlar, yasa olarak kabul edilemez.²²

Mahkeme bir normun yasa olarak kabul edilebilmesi için yerine getirilmesi gereken iki alt ölçüt belirlemiştir. Erişilebilirlik ve öngörülebilirlik. Erişilebilirlik, bireyler belirli bir olaya uygulanabilir nitelikteki hukuk kurallarının ayrıntıları hakkında yeterli bilgiye sahip olabildiği durumda yerine getirilir. Öngörülebilirlik ölçütünün uygulanmasında özellikle üç belirli etkene dayanan bazı ilkeler ortaya koyulmuştur. Bunlar; davaya konu açıklamanın içeriği, kapsamı düşünülen alan ve yöneltildiği kişi sayısı ve bu kişilerin statüsü olarak belirlenmiştir.²³

2. Müdahale Meşru Amaçlara Yönelik Olmalıdır

İfade özgürlüğüne yapılan müdahale, Sözleşme’nin 10. maddesinin 2.fıkrasında sınırlı olarak sayılan meşru amaçları gerçekleştirmeye yönelik bulunmalıdır.²⁴ 2.fıkarda müdahaleye gerekçe oluşturacak amaçlar; ulusal güvenlik, toprak bütünlüğü, kamu emniyeti, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın ve ahlakın korunması, başkalarının şöhret veya haklarının korunması, gizli bilgilerin açığa vurulmasının önlenmesi, yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması olarak sayılmıştır. İfade özgürlüğünün bu amaçlar nedeniyle sınırlandırılmasının haklılığını davalı devlet ispatlamak zorundadır.

AİHS’de, ifade özgürlüğüne yapılacak herhangi bir müdahalenin hangi meşru amaçlara dayanabileceği sayılmıştır. “Meşru amaç” ölçütü olarak adlandırılır.

---

²¹ Sunday Times/Birleşik Krallık, no: 6538/74, 26 Nisan 1979, par.47, 49.

²² Association Ekin/Fransa, no. 39288/98, par. 44, 17 Temmuz 2001; RTBF/ Belçika, no. 50084/06, par. 103, 29 Mart 2011; Akçam/ Türkiye, no. 32964/96, par. 87, 30 Ekim 2001

²³ HARRIS, D.J./O’BOYLE, M./BATES, E.P./BUCKLEY, C.M; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku, Avrupa Konseyi, 2013, s:485

²⁴ İnceoğlu, a.g.e., s:356

lan bu ilkeye göre, ifade özgürlüğünün sınırlandırılması herhangi bir nedenle değil, sadece 10. maddenin ikinci fıkrasında sınırlı sayıda sayılan bu meşru amaçlardan birine dayanabilir. Ayrıca AİHS'in 18. maddesi, Sözleşmede düzenlenen hak ve özgürlüklere getirilen sınırlamaların ancak öngörülükleri amaç için uygulanabileceğini belirtmiştir.

Müdahale için meşru amaçlar Sözleşme'de sınırlı sayı prensibine göre sayılmıştır. Bu sınırlamalar benzetme yoluyla başka sınırlamalar için kullanılması mümkün olmamakla beraber²⁵ öngörülükleri amaç dışında daha geniş bir anlam yükletilemezler. İstisnai niteliğe sahip olduklarından dar yorumlanmalıdır. Üye devletler başka sınırlama nedenlerine dayanarak ifade özgürlüğünü sınırlandıramayacaktır.²⁶

Meşru amaçları gösteren kavramlar soyut kavramlardır. Mahkeme önüne gelen davalarda bu kavramları kendisi tanımlayıp tanımda yer alan unsurların olayda varlığı veya yokluğu üzerinde bir inceleme yapmamaktadır. Mahkeme genellikle müdahalenin meşru amaçlardan en az birini izlediği varsayımıyla haklılık incelemesini yapmaktadır.²⁷

a. Suçun ve düzensizliğin önlenmesi

Ulusal makamlarca düzensizliğin ve suçun önlenmesi amacına, ulusal güvenlik gerekçesine benzer şekilde, terörizmle ve diğer suçlarla mücadele bağlamında başvurulmaktadır.²⁸ Suç işlenmesinin önlenmesi görece olarak açık bir tanımlama olsa da, düzensizliğin önlenmesi ya da başka bir ifadeyle kamu düzeninin korunması kavramları soyut kavramlardır. Mahkeme Engel ve Diğerleri/Hollanda davasında düzen kavramının sadece Sözleşme'de ifadesinin bulan kamu düzenini ifade etmediğini, aynı zamanda belli bir sosyal grubun içinde hüküm sürmesi gereken düzen anlamını da içerdiğini belirtmiştir. Silahlı kuvvetler gibi bir grubun içindeki düzensizliğin, bir bütün olarak toplumun düzeni üzerinde sonuçları olabilir. Bu nedenle Mahkeme, Engel ve Diğerleri davasında Hollanda silahlı kuvvetleri içinde bir düzensizliği önleme amacıyla alınan önlemlerin kamu düzenini koruma amacıyla gerekli olduğu için Sözleşme'nin 10. Maddesinin ihlal edilmediği yönünde karar vermiştir.²⁹

Komisyon önüne gelen ve hükümlülerin süreli veya süresiz yayınlardan

---

²⁵ TEZCAN, Durmuş/ERDEM, Mustafa Ruhan/SANCAKDAR, Oğuz; Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu, Seçkin Yayınları, Ankara, 2002, s:327

²⁶ Sunay, a.g.e. s:78

²⁷ Doğru/Nalbant, a.g.e., s:14

²⁸ Harris/O'Boyle/Bates/Buckley, a.g.e., 490

²⁹ Doğru/Nalbant, a.g.e., s:229

yararlanma hakkının sınırlandırılmasıyla ilgili bir başvuruda, “Gothic Ripples” dergisinin diğer sayılarının alınmasına izin verilmesine rağmen, 16. ve 17. sayılarının açıkça anti-semitist olması ve hapisane düzenini tehdit etmesi nedeniyle alınmasına izin verilmemiştir.

Komisyon hapisane gibi düzenin ve disiplinin sağlanmasının çok önemli olduğu kurumlarda kuralların daha sıkı uygulanabileceğini kabul etmiştir. Bu kararda, hapisanenin yayının bütününe genel bir yasak koymadığı ve her bir sayıyı ayrı ayrı inceleyerek karar verdiğini göz önünde bulundurarak, Komisyon davalı Hükümetin takdir alanı içinde hareket ettiğine, yapılan müdahalenin düzeni korumak ve suç işlenmesini önlemek için gerekli olduğuna, bu nedenle 10. maddenin ihlal edilmediği gerekçesiyle başvurunun kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.³⁰

Cezaevi ortamı söz konusu olduğunda, kamu düzeni bu ortamın niteliği gereği, ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasının en önemli nedenlerinden biri olarak görülmektedir. Budist bir mahkumun, ısmarladığı dini kitaba cezaevi yönetimi tarafından el konulmuştur. Komisyon, söz konusu kitabın savaş sanatlarına ve kendini savunma tekniklerine ilişkin bir bölüm içerdiğinin altını çizerek cezaevi yönetiminin müdahalesinin kamu düzenini koruma amacını güttüğünü belirterek taraf devletin haklı olduğuna karar vermiştir.³¹

Komisyon, özel bazı yayınlara ilgili talepleri reddetmenin veya bunlara ulaşmayı kısıtlamanın, eğer bu kısıtlamalar bütün yayınlara kapsayacak şekilde değil de, her sayı için ayrı bir şekilde ele alınıyorsa yapılan kısıtlamanın 10. maddeye uygun olduğuna karar vermiştir. Zira Komisyona göre hapisanelerdeki özel yaşamın zorluğundan dolayı, hapisane idarecileri tarafından mahkûmların bir kısım yayınlara ulaşmasının normal yaşama nazaran daha sıkı incelenmesi ve dikkatli davranılması kamu düzenini korumak ve suç işlenmesini önlemek adına gerekli olabilir. Bu nedenle Komisyon’un, mahkûmların ifade özgürlüğü ile demokratik bir toplumun dahi ihtiyacı olan hapisane düzeni arasında denge kurmaya çalıştığı söylenebilir.

b. Ulusal güvenlik

Sözleşme’nin 10 (2). maddesi çerçevesinde ulusal güvenlik kamu makamlarının ifade özgürlüğü için dengeleyici ağırlık olarak ileri sürebilecekleri en sağlam gerekçelerden birisidir.³² Ulusal güvenlik kavramının açık bir tanımı

---

³⁰ Malcom Lowes / Birleşik Krallık no.13214/87, 9 Aralık 1988

³¹ X / Birleşik Krallık no.6886/75, 18 Mayıs 1976

³² Harris/O’Boyle/Bates/Buckley, a.g.e., 488

Sözleşme organları tarafından yapılmamıştır. Kamu makamları, ulusal güvenlik gerekçesi ile ifade özgürlüğünü kısıtlarken daha çok devlet sırlarını açıklama sebebi ile bu yola başvurmaktadırlar. Bir bilgi ulusal güvenlik açısından önem arz ediyorsa, o bilginin yayılması sakınca doğurabilir.³³

AİHM, Observer ve Guardian/Birleşik Krallık davasında, başvuru iki İngiliz gazetesi, İngiliz İstihbarat Servisinde çalıştığı döneme ait anılarını yazan Wright'ın basılacak olan casus avcısı adlı kitabından bazı ayrıntıları ve yazarın kendisinden aldıkları bazı bilgileri yayımlamışlardır. Bu davada ifade özgürlüğüne müdahaleyi Mahkeme, devlet sırlarını açıklama, ulusal güvenliği koruma ve yargı organının otorite ve tarafsızlığını koruma meşru amaçları açısından incelemiştir. Mahkeme, müdahalenin savcının daimi tedbir kararı için açtığı davanın görülmesi sırasında yargılama organının otoritesini sürdürmek ve ulusal güvenliği korumak olduğu için Sözleşme'nin 10 (2) maddesindeki meşru amaçlara sahip olduğunu belirtmiştir. Ancak Mahkeme, kitabın ABD'de yayınlanmasından sonra söz konusu materyalin gizliliği kalmadığının altını çizmiş ve bu tarihten sonra gizliliğin korunmasının demokratik bir toplumda gerekli bir müdahale sayılamayacağı sonucuna varmıştır.³⁴

Sürek/Türkiye (No:1)³⁵ davasında, haftalık bir dergide yayınlanan "silahlar özgürlüğü engelleyemez" ve "suç bizim" başlıklı iki okuyucu mektubunun yayınlanması üzerine, DGM, mektuplarda, Güneydoğu Anadolu'daki 8 ilçeye bağımsız "Kürdistan" eyaleti şeklinde gönderme yapıldığı PKK terör örgütü, Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı bir "ulusal bağımsızlık savaşı" veren bir ulusal kurtuluş hareketi olarak nitelendirerek, Türkiye Cumhuriyeti'nin "devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğü aleyhine propaganda yapmak" suçundan dolayı para cezası ile cezalandırılmıştır. Olayı değerlendiren Mahkeme, mektuplarda Türk ordusunun katliam yapan, şiddet ve baskı uygulayan bir kurum olarak tanıtılması ve "faşist", "ölüm timi", "emperyalizmin kiralık katilleri" olarak nitelendirilmesi; mektupların içeriğinin taraflar arasında kökleşmiş olan kin ve nefrete dayanan şiddeti daha da arttırmaya yönelik olduğu; mektuplarla, okuyucuya, saldırgan olarak gösterilen devlete karşı, kendini savunmak için şiddete başvurmanın gerekli ve haklı olduğu mesajı verilerek şiddetin övüldüğü; mektuplarda, açıklanan fikirlerle editör kendisini özdeşleştirmiş olmasa da, dergisinde değişik yazarlara, şiddeti ve kini tahrik etme imkanı tanıdığı; verilen para cezasının oldukça az olduğu tespitini

---

³³ Doğru/Nalbant, a.g.e., s:229

³⁴ Doğru/Nalbant, a.g.e., s:229

³⁵ Sürek/Türkiye (1), no: 26682/95, 08 Temmuz 1999

yaparak düşünce özgürlüğü ihlalinin söz konusu olmadığı kararını vermiştir.³⁶

Sürek/Türkiye (No:3)³⁷ davasında, AİHM, dergide yayımlanan makalelerde, Türk topraklarının bir bölümünün “Kürdistan” olarak nitelendirildiğini, burada bağımsızlık mücadelesi yürütüldüğünün belirtildiği, bunların tek başına Sözleşme’nin 10/2. maddesine anlamında, müdahalenin gerekli olarak kabulü için yeterli olmadığını; ancak, “Türkiye Cumhuriyeti kuvvetlerine yönelik bir savaş” olarak tanımlarken, “topyekün bir bağımsızlık savaşı başlatmak istiyoruz” şeklindeki beyanıyla yazarın kendisini PKK terör örgütüyle bağdaştırarak, “Kürdistan’ın” ulusal bağımsızlığının elde edilmesi amacıyla silah kullanılması için çağrıda bulunduğunu, bölgede şiddeti körükleyeceğini, yakınılan devlet tarafından, mahkumiyetine ilişkin olarak öne sürülen nedenlerin, düşünce özgürlüğü hakkına bir müdahale için ilgili ve yeterli dayanak oluşturduğunu belirterek, başvurucuya uygulanan cezanın, “zorunlu sosyal” gerekliliği karşıldığını ve 10. maddenin ihlal edilmediği kararını vermiştir.³⁸

c. Sağlığın ve ahlakın korunması

Sözleşme’nin 10 (2) maddesinde yer verilen meşru amaçlar arasında en tartışmalı olanı ahlakın korunmasıdır. Bu alan, içeriği belirsiz takdir alanı kavramının 10. madde çerçevesinde, Mahkeme’nin kendi kendini sınırlamasını haklı gösterecek biçimde oldukça geniş bir uygulama bulduğu bir alandır.³⁹ Ahlakın niteliği konusunda bir ülke içerisinde dahi çeşitlilik olabildiği için, ahlakın gereklilikleri konusunda bir Avrupa standardı bulunmamaktadır. Ahlakın gerekleri konusundaki görüşler, özellikle konu hakkındaki fikirlerin geniş çapta evrim geçirdiği günümüzde, zamana ve yere göre değişmektedir.⁴⁰ Mahkeme, kendi toplumlari ile doğrudan ilişki içinde olan ulusal makamların, yerel düzeyde ahlakın gereklerini değerlendirirken uluslar arası yargıçlardan daha iyi bir konumda olduklarını belirtmiştir. Devlet yetkilileri ülkelerinin esaslı güçleriyle doğrudan ve sürekli ilişkide bulunmaları nedeniyle, ahlaki gereklerin tam içerikleri ve bunları karşılamak için tasarladıkları yasak veya cezanın gerekliliği hakkında bir görüş bildirirken uluslar arası bir yargıçtan genellikle daha iyi bir durumdadırlar. Sonuç olarak, Sözleşme’nin 10 (2) fıkrası, Sözleşmecilerle bir takdir alanı bırakır. Hukukun öngördüğü bu alan, hem ulusal yasa koyu-

³⁶ ÇALIŞKAN, Bilal; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin İfade Özgürlüğü Kararlarında Demokratik Toplum Kriterleri, Adalet Dergisi, 2003/Nisan, s:57

³⁷ Sürek/Türkiye (No:3), 24735/94, 08 Temmuz 1999

³⁸ Çalışkan, a.g.e., 59 vd.

³⁹ Harris/O’Boyle/Bates/Buckley, a.g.e., 491

⁴⁰ Müller ve Diğerleri/İsviçre, no:10737/84, 24 Mayıs 1988, par. 35

cuya, hem de yürürlükteki hukuku yorumlamak ve uygulamakla görevlendirilmiş yargılama makamına da tanınmıştır.⁴¹

Müller ve Diğerleri/İsviçre davasında, AİHM, ulusal makamların düşünce özgürlüğüne müdahalesini ahlakın korunması açısından, makul ve demokratik bir toplumda gerekli bulmuştur. 1981 yılında sanat sergisinde, Müller, müstehcen resimlerin bulunduğu bir sergi açmıştı. Sergi halka açıktı, giriş bedelsizdi, yaş sınırlaması da yoktu. İsviçre makamları Müller'e müstehcen yayınları yasaklayan yasal hükümler çerçevesinde para cezası verilmişti. Tablolara da el konularak güvenli biçimde korunması için sanat müzesine teslim edilmişti. 1988 yılında tablolar kendisine geri verilmişti.

AİHM, bu başvuru ile ilgili olarak; demokratik bir toplumda gerekli olması koşulunu incelerken, sözleşmeye taraf ülkelerin coğrafi alanları içerisinde aynı ahlak anlayışının olmadığını belirtmiştir. AİHM göre, ulusal mahkemeler, kendi ülkelerinin gerçekliğiyle doğrudan temas içinde oldukları gözönüne alındığında, ahlaka ilişkin sorunlarda karar verme bakımından, uluslararası yargıçlara göre daha avantajlı bir konumdadırlar.⁴² Serginin özellikle çocuklara açık olmasını da göz önüne alarak, ulusal makamların davacılar uygulanan para cezalarını ahlakın korunması açısından gerekli bulunmasının meşru bir hak olduğuna karar vermiştir.⁴³ Ayrıca tablolara da süresiz el konulmadığı ve her zaman iadesi istenebileceği belirtilerek, el koymanın da gerekli olduğu sonucuna varmıştır.⁴⁴

Open Door ve Dublin Well Woman/İrlanda⁴⁵ davasında, İrlanda da kürtajın yasak olmasından dolayı Open Door ve Dublin Well Woman şirketleri, kadınlara hamilelik, aile planlaması, kısırlaştırma konularında bilgi vermekte ve Britanya'da kürtaj yapabilecekleri yerlerin adreslerini karşılıksız bildirmekteydi. Yerel mahkeme, başvuru şirketler aleyhine açılan davada, başvuru şirketlerin hamile kadınlara, Büyük Britanya'daki kürtaj kliniklerinin yeri ve adları ile bunlarla iletişim konusunda danışmanlık hizmeti vermesini sürekli olarak yasaklayan bir tedbir kararı vermiş, bu karar İrlanda Anayasa Mahkemesi tarafından da onaylanmıştır.

Open Door Dublin Well Woman/İrlanda kararında, İrlanda Hükümeti, ahlak, başkalarının hakkını koruma ve suç işlenmesini engellemek gerekçesiyle düzenlemenin haklı olduğunu ileri sürmüştür. Mahkeme daha sonra, başvuru-

---

⁴¹ Handyside/Birleşik Krallık, no: 5493/72, 07 Aralık 1976

⁴² Müller ve Diğerleri/İsviçre, no:10737/84, 24 Mayıs 1988, par. 35

⁴³ Müller ve Diğerleri/İsviçre, no:10737/84, 24 Mayıs 1988, par. 36

⁴⁴ Müller ve Diğerleri/İsviçre, no:10737/84, 24 Mayıs 1988, par. 43-44

⁴⁵ Open Door Dublin Well Woman/İrlanda, no; 14234/88, 29 Ekim 1992

rucuların ifade özgürlüğüne yapılan müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığını incelemiştir. Mahkeme olayda, hamileliğin sona erdirilmesi hakkındaki danışmanlığı yaş, sağlık ve diğer sebeplere bakmaksızın, sürekli ve mutlak nitelikte yasaklayan bir tedbir kararı söz konusu olduğunu ve sadece bu nedenle müdahalenin orantısız olduğunu belirtmiştir. Diğer yandan, bu tedbir kararı, çok sayıda kadının yurtdışında kürtaj olmaya devam etmesini engellememektedir. Bu nedenle söz konusu tedbirin kendisi de etkisizdir. Mahkeme sonuç olarak ifade özgürlüğünün ihlal edildiği sonucuna varmıştır.⁴⁶

d. Başkalarının şöhret ve haklarının korunması

Bireylerin şöhret, şeref veya mahremiyetlerinin ne ölçüde güvence altına alınacağını belirlemede Sözleşme'nin 10 (2). maddesinde yer alan başkalarının haklarının korunması ifadesine müracaat edilmektedir.⁴⁷ İfade hürriyetinin kısıtlanmasında belki de en çok karşılaşılan ve de içinden çıkılması en güç olan neden başkalarının şöhret ve haklarının korunması nedeniyle ifade hürriyetinin kısıtlanması oluşturmaktadır.

Başkalarının şöhret ve haklarının korunması denildiği zaman akla ilk gelen gazetecilerin haber yapma ve kamuyu bilgilendirme hakkı ve görevleridir. Nitekim gazeteciler özellikle siyasetçiler veya toplum tarafından bilinen kişiler hakkında yaptıkları haber, yorum ve değerlendirmeler bu kişilerin şeref ve itibarının korunması meselesini gündeme getirecektir. İşte bu noktada çatışan iki hakkın gündeme geldiğinden bahsedilebilir. Bir taraftan bireylerin şeref ve itibarının korunması hakkı, diğer taraftan ise gazetecilerin haber yapma ve kamuoyunu bilgilendirme hakkı arasında adil bir dengenin kurulması gerekmektedir. Hemen şu bilgiyi de ifade etmek gerekir ki, özellikle ülkemizde de ifade özgürlüğü ile ilgili gerek yerel mahkemeler nezdinde görülen ceza ve tazminat davalarında gerekse Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvurularda hep bu iki hakkın çatışmasından kaynaklanan sorunların gündeme geldiğini görmekteyiz.⁴⁸

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi "*başkalarının şöhret ve haklarının korunması*" korunması ve gazetecilerin haber yapma ve kamuyu bilgilendirme görevleri arasında makul bir denge kurulması gerektiğini içtihatlarında belirtmektedir. Özellikle, AİHS 10/2. maddesi çerçevesinde ifade özgürlüğüne bir

---

⁴⁶ Doğru/Nalbant, a.g.e., s:230

⁴⁷ Harris/O'Boyle/Bates/Buckley, a.g.e., 494

⁴⁸ Anayasa Mahkemesi'nin 2/7/2015 tarih ve 2013/8598 sayılı bireysel başvuru kararı, Anayasa Mahkemesi'nin 11/3/2015 tarih ve 2013/2593 sayılı kararı, Anayasa Mahkemesi'nin 30/6/2014 tarih ve 2013/5574 sayılı kararı.

müdahale yapılması durumunda AİHM, müdahalenin orantılılığını değerlendirmektedir. Bu noktada AİHM, yargılamaların hakkaniyetli yapılmasını ve yargılamada sağlanan usuli güvenceleri dikkate almaktadır.⁴⁹

Mahkeme, ifade özgürlüğü ile başkalarının şöhretinin çatışması hâlinde çatışan menfaatler arasında adil bir denge kurulup kurulmadığını araştırırken dikkate alınması gereken kriterleri içtihat yolu ile belirlemiştir. Bu kriterler; basında yer alan yazı veya ifadelerin kamuoyunu ilgilendiren genel yarara ilişkin bir tartışmaya sağladığı katkı, hedef alınan kişinin tanınmışlık düzeyi ve yazının amacı, ilgili kişinin yayından önceki davranışı, bilginin elde edilme yöntemi ve doğruluğu, yayının içeriği, biçimi ve sonuçları ile yaptırımın ağırlığı olarak ifade edilmiştir.⁵⁰

Bu kriterlerden özellikle “yazının hedef aldığı kişinin kimliği ve yazının amacı”nın özel önemi bulunmaktadır. Zira AİHM, başkalarının şöhret ve haklarının korunması kapsamında ifade özgürlüğüne müdahalenin demokratik toplumlarda gerekliliği konusunda sade vatandaşlarla, kamuya mal olmuş kişileri, kamu görevlileriyle siyasetçileri birbirlerinden ayırarak değerlendirmeler yapmaktadır. Özellikle ifade özgürlüğü ile başkalarının hak ve şöhret değerlerinin çatışması hâlinde eğer şöhreti söz konusu olan kişi sade vatandaş ise korumayı üst düzeyde şöhretten yana tutmakta, siyasetçinin şöhreti söz konusu ise ilke olarak tercihini ifade özgürlüğünden yana kullanmaktadır.⁵¹

Mahkeme, siyasal bir rolü olan kişilere karşı yöneltilen eleştirinin kabul edilebilir sınırlarının, sıradan bir kişiye yöneltilen eleştiriye göre daha geniş olduğunu ifade etmiştir. Siyasal hayatta rol alan kişiler, kaçınılmaz olarak olaylar ve davranışları bakımından hem gazetecilerin hem de geniş kitlelerin dikkatini çekerler.

Lingens/Avusturya kararında Mahkeme (Divan), başvuru gazetecinin bir dergide yayınlanan yazılarda kullandığı tabirler nedeniyle şahsi ceza davasında hakarettten suçlu bulunmasını ifade özgürlüğünün ihlali olarak değerlendirmiştir. Olayı inceleyen Divan, siyasi liderler hakkında öne sürülen düşüncelerin aktarılması olgusunun kamuoyunun şekillenmesini sağlayan en önemli araçlardan birisi olduğu, demokratik bir toplumun temel niteliği olan siyasi tartışmanın Sözleşme tarafından korunan hakların başında geldiği, politikacılar için kabul edilebilir eleştiri sınırının diğer bireylere göre daha geniş olması

---

⁴⁹ Association Ekin/Fransa, no.39288/98 par. 61, 17 Temmuz 2001

⁵⁰ Von Hannover/Almanya, no. 40660/08, 60641/08, 7 Şubat 2012, par. 109-112; Axel Springer AG/Almanya, no. 39954/08, 7 Şubat 2012, par. 90-95

⁵¹ Von Hannover/Almanya, no. 40660/08, 60641/08, 7 Şubat 2012, par. 58

gerektiği, özel kişilerden farklı olarak politikacıların her söz ve davranışını bile-
rek ve isteyerek basın ve kamu oyunun görüş ve eleştirisine açtıkları tespit-
lerini yapmıştır. Kişilerin şeref ve haysiyetlerinin korunması olgusunun, siyasi
konuların açıkça tartışılması ilkesi açısından değerlendirilmesi gereğine vur-
gu yapan Divan, ifade özgürlüğünün ihlal edildiği sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca
Divan, siyasi bir kişiyi eleştiren basın mensubuna yaptırımlar uygulanmasının
onu gelecekte bu tür eleştiriler yapmaktan alıkoyacak bir tür sansür niteliğin-
de olacağını ifade etmiştir.⁵²

Tammer/Estonya⁵³ davasında, başvuru gazetecinin, bir siyasetçinin yar-
dımıcının özel hayatına ilişkin gözlemleri sonucu hakaretten mahkum edilmesin-
in Sözleşme'nin 10. maddesine uygun olduğuna karar vermiştir. Mahkeme'ye
göre olayda, dava konusu olan açıklamaların kamu yararı ve toplumsal yarar
sağlayan bir konuya ilişkin olduğu kanıtlanamamıştır. Başvuru eleştirilerini
hakaret içeren ifadelere başvurmadan da dile getirebilirdi. Bu durumda, baş-
kalarının itibarının korunması ile toplumsal yararı olan bir konuda gazetecinin
bilgilendirme hakkı arasındaki adil denge korunmuştur.⁵⁴

Mahkeme, siyasetçilere benzer şekilde resmi yetkilerini kullanmakta olan
kamu görevlileri için de kabul edilebilir eleştirinin sınırlarının, sıradan vatan-
daşlara göre daha geniş olduğunu ifade etmiştir.⁵⁵

Thoma/Lüksemburg davasında⁵⁶ Mahkeme, kamu görevlilerinin eleştirilme-
siyle ilgili olarak, politikacılara benzer bir şekilde resmi yetkilerini kullanmakta
olan kamu görevlileri için de, kabul edilebilir eleştiri sınırlarının sıradan yurt-
taşlara göre daha geniş olduğunu belirtmiştir. Ancak kamu görevlilerinin kendi
istekleriyle her sözlerini ve eylemlerini, politikacıların yaptığı ölçüde kamunun
gözetimine açtığı söylenemeyeceğinden, kamu görevlileri için kabul edilebilir
eleştiri sınırları politikacılara oranla daha sınırlıdır. Dolayısıyla kamu görevlile-
rinin, davranışlarının eleştirisi bakımından politikacılarla aynı temelde mua-
mele görmemeleri gerektiği ortaya konulmuştur.⁵⁷

Öztürk/Türkiye⁵⁸ kararına konu olayda, başvuran tarafından bir dergide,

---

⁵² Lingens/Avusturya, No:9815/82, 08 Temmuz 1986

⁵³ Tammer/Estonya, no: 41205/98, 06 Şubat 2001

⁵⁴ Doğru/Nalbant, a.g.e., s:233

⁵⁵ Akkurt, Ali; Basın Özgürlüğünün Kapsamı ve Sınırları, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014, s:310; Zengi, Utku Ufuk, AİHM Kararları Işığında Kitle İletişim Özgürlüğü, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s:106

⁵⁶ Thoma/Lüksemburg, no:38432/97, 29 Mart 2001

⁵⁷ Akkurt, a.g.e., s.312

⁵⁸ Öztürk/Türkiye, 09 Haziran 2009

postane müdürünün yapılan restorasyon çalışmasında ihmalkarlıklarını ortaya koyan bir yazı yayımlanmıştır. Bu yazı üzerine tazminat davası açılmış ve dava başvuran aleyhine sonuçlanmıştır. Başvuran bu müdahalenin Sözleşme'nin 10. maddesi ile bağdaşmadığını belirterek Mahkeme'ye başvurmuştur. Mahkeme başvuru konusu olayla ilgili değerlendirmesinde, ironik bir dille yazılan yazıda yapılan eleştirilerin kamu yararını ilgilendiren bir konunun dikkate alınmasına katkı sunmak amacıyla yapıldığını, kitle iletişim özgürlüğünün başkalarının şöhret ve haklarının korunması nedeniyle sınırlandırmalara tabi tutulabileceğini, ancak kamu görevlilerine yönelik haklı eleştirileri veya kamu görevlilerinin görevi suiistimallerinin veya yolsuzluklarının açığa çıkmasını önlemeyi amaçladıkları takdirde hakaret davalarının haklı görülemeyeceğini belirtmektedir. Zira kamu görevlilerine yapılan hakaretlere karşı dava hakkı kolayca suiistimal edilebilir ve kamuyu ilgilendiren konuların tartışılmasını ve eleştirilmesini engelleyebilir. Mahkeme anılan gerekçelerle yerel mahkemenin yarışan menfaatler arasında adil bir denge gözetmeden hüküm kurduğunu ve Sözleşme'nin 10. maddesini ihlal ettiği konusunda karar tesis etmiştir.⁵⁹

Başkalarının şöhret ve haklarının söz konusu olduğu durumlarda AİHM, “değer yargısı” ile “olaya dayalı bilgilendirme” arasında ayırım yapmaktadır. Bir olayın olup olmadığı kanıtlanabilir bir husus iken, bir değer yargısının kanıtlanmasının istenmesi gerçekleştirilemez ve kanaat özgürlüğüne müdahale oluşturur.⁶⁰

AİHM, ulusal mahkemelerin hakaret içerikli, iftira niteliğinde veya aşağılayıcı bulduğu açıklamalarla karşı karşıya geldiğinde, öncelikle söz konusu ifadelerin olgusal iddialar olarak mı yoksa değer yargıları olarak mı kategorize edileceğini incelemektedir. AİHM tarafından, görüşler ve yorumlar gibi değer yargılarının kanıtlanmaya elverişli olmadığı kabul edilmektedir. Ancak Mahkeme, yargılamaya konu ifadelerin değer yargısı içerdiğine karar verdiğinde bu yargıları destekleyecek “yeterli bir olgusal temel” mevcut olup olmadığını değerlendirmektedir. Değer yargılarının en azından belli düzeyde olgusal temel içermesi gerektiği vurgulanmıştır.⁶¹

AİHM'e göre, hakaret etmekle suçlanan gazetecilerin, iddialarını desteklemek üzere güvenilir delil sunmaları gerekmektedir. Aksi takdirde AİHM, iddiaların gerçekliğinin kanıtlanmasını talep etmektedir.⁶²

---

⁵⁹ Zengi, a.g.e., s. 106-107

⁶⁰ Lingens/Avusturya, No:9815/82, 08 Temmuz 1986; Castells/İspanya No: 11798/85, 23 Nisan 1992

⁶¹ Turhan/Türkiye, no. 48176/99, par. 24, 19 Ağustos 2005

⁶² Doğru/Nalbant, a.g.e., s:209

Bunun yanında AİHM, gerçek dışı olgulara dayalı iddia olarak nitelenen açıklamalar bakımından başvuruçuların bu tür ifadelerin ortaya konulmasından ve yayınlanmasından sorumlu olup olmadıklarını ve bu tür bilgilerle diğer kişileri aldatmayı amaçlayıp amaçlamadıklarını dikkate almaktadır.

Yukarda sayılan kriterleri basın özgürlüğünün kısıtlandığına ilişkin başvurularda uygulayan AİHM, basının demokratik toplumlarda oynadığı önemli rolü vurgulamış özellikle basının başkalarının itibarının ve haklarının korunmasına yönelik olarak bazı sınırların dışına çıkmaması gerekmesine rağmen, basının görevinin yükümlülük ve sorumluluklarına uygun olacak şekilde kamu yararına ilişkin tüm konular hakkında bilgi ve görüş iletmek olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca basının bu tür görüş ve öneri ileme görevi olduğu gibi kamunun da bu tip bilgi ve görüşleri alma hakkı olduğunu aksi takdirde basın “kamu bekçisi” olarak görevini yürütemeyeceğini belirtmektedir.⁶³

Bununla birlikte kullanılması görev ve sorumluluk yükleyen ifade özgürlüğüne ilişkin başvurularda AİHM, gazetecilerin doğru ve güvenilir bilgi vermek için iyi niyetli hareket etmeye yönelik ödev ve sorumluluklarına vurgu yapmıştır.⁶⁴

AİHS’in 10. maddesi özel kişiler arasında kullanılan ifadeler söz konusu olduğunda devletlere pozitif olarak koruma yükümlülüğü getirebilmektedir. AİHS 10/2 fıkrası bağlamında değerlendirilebilecek olan cevap ve düzeltme hakkı bunlardan bir tanesidir. AİHM, devletin bazı durumlarda bu hakkı sağlama yükümlülüğü altında olduğunu ifade etmiştir. AİHM basın ve gazetecilerin neyi yayınlayıp neyi yayınlamayacakları noktasında özgür olduklarını, cevap ve düzeltme hakkının her durumda geçerli olmadığını, ancak hakaret, iftira gibi konularda bu duruma istisna getirilebileceğini belirtmiştir.⁶⁵

Anayasa Mahkemesi, cevap ve düzeltme hakkı çekişmesiz bir yargı yolu olduğundan bireyin şeref ve itibarının korunması için hukuk düzenindeki diğer yollara göre oldukça dar bir alanda etkili bir yol olduğu belirtmiştir. Başvuruçular haklarında yayınlanan haberlere ilişkin olarak tekzip taleplerinin reddedilmesinin şeref ve itibarlarına bir müdahale oluşturduğunu ileri sürmüşlerdir. Anayasa Mahkemesi, cevap ve düzeltme yolunun çekişmesiz bir yargı yolu olduğu için bu konuda verilen kararların, basın yolu ile kişilik hakkının ihlali nedeniyle açılan diğer ceza veya hukuk davalarında kesin hüküm teşkil etmediğini hatırlatmıştır. Bu bağlamda Mahkeme, basın ve yayın organlarıncaya yapılan bir açıklama nedeniyle şeref ve itibar hakkına hukuka aykırı olarak

---

⁶³ Axel Springer AG/Almanya, no. 39954/08, par. 79, 7 Şubat 2012

⁶⁴ Bladet Tromsø ve Stensaas/Norveç, no. 21980/93, par. 65, 20 Mayıs 1999

⁶⁵ Melnyuk/Ukrayna, no. 28743/03, 5 Temmuz 2005

gerçekleştirilen müdahalelerde mağdurun asıl gayesinin, zararının telafi edilmesi olduğu nazara alındığında özellikle somut başvuruya konu ihlal iddiasına benzer uyuşmazlıklar açısından, koşullara göre diğer ceza veya hukuk yollarının daha yüksek başarı şansı sunabilecek, kullanılabilir ve etkili başvuru yolları olduğunu ifade etmiştir. Mahkeme, cevap ve düzeltme yolu dışında daha etkili diğer koruma yollarını tüketmeyen başvuru sahiplerinin başvurusunu kabul edilemez bulmuştur.⁶⁶

3. Müdahale Demokratik Toplumda Gerekli Olmalıdır

Mahkeme son olarak, müdahalenin Sözleşme'nin 10. maddesinin 2. fıkrasında yer alan demokratik toplumda gerekli olma şartına uyup uymadığını incelemektedir. Başvurucunun, Sözleşme'nin 10. maddesinin 1. fıkrasındaki bir hakkını kullanmasına yapılan bir müdahale, hukukun öngördüğü usule uygun olarak yapıldığı ve Sözleşme'nin 10. maddesinin 2. fıkrasındaki meşru bir amaç izlediği tespit edilse bile, bu meşru amaçlar demokratik bir toplumda gerekli değilse, Sözleşme'ye uygun olarak kabul edilmeyecektir.

Bir siyaset etiği kuralı olan demokratik toplum düzeninin gerekleri ile sınırlandırma uyumlu olmalıdır. Demokratik toplumun gerekleri sınırlandırmanın kabul edilebilirliği konusunda önemli bir kriterdir. Demokratik toplum kriteri sözleşmenin en orijinal kriteri olarak kabul edilmektedir. Bu kriter, sözleşmenin önsözünde yer almakta ve sözleşmenin genel yapısının önemli bir parçasını oluşturmaktadır.⁶⁷

Kamu otoritelerinin başvurduğu ve şikayete konu olan kısıtlayıcı işlemin ya da önlemin demokratik bir toplumda gerekli olması koşulu iki unsuru içermektedir. Öncelikle hak veya özgürlüğe yapılan müdahale yahut sınırlama "gerekli" olacak, ardından bu müdahale niteliği bakımından "demokratik toplumda caiz" yani demokrasi anlayışı ile uyumlu olacaktır.⁶⁸

Mahkeme *demokratik toplum* kavramından ne anladığını Handyside/Birleşik Krallık kararında açıklamıştır. Mahkeme'ye göre; *ifade özgürlüğü, toplumun ilerlemesi ve her insanın gelişmesi için esaslı koşullardan biri olan demokratik toplumun ana temellerinden birini oluşturur. İfade özgürlüğü, 10. Maddenin sınırları içinde, sadece lehte olduğu kabul edilen veya zararsız veya ilgilenmeye değer görülen haber ve düşünceler için değil, ama ayrıca Devletin veya nüfusun bir bölümünün aleyhinde olan, onlara çarpıcı gelen, onları rahatsız*

---

⁶⁶ Anayasa Mahkemesi'nin 2/7/2015 tarih ve 2013/6237 sayılı bireysel başvuru kararı

⁶⁷ Bıçak, a.g.e., s:272

⁶⁸ Gözübüyük/Gölcüklü, a.g.e., s:378

*eden haber ve düşünceler için de uygulanır. Bunlar, çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin gerekleridir. Bunlar olmaksızın demokratik toplum olmaz. Bu demektir ki, başka şeyler bir yana, bu alanda getirilen her formalite, koşul, yasadaki ceza izlenen meşru amaçla orantılı olmalıdır.*⁶⁹ Mahkeme, demokratik toplum kavramının unsurlarını içtihat yoluyla belirlemiştir. Bu unsurlar; *çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirlilik* olarak ifade edilmektedir.⁷⁰

Sözleşme'nin bu maddesinde ifade edilen gereklilik kavramından "acil bir sosyal ihtiyaç" ve "orantılılık" kavramları ortaya çıkmaktadır. Sözleşme organları gerekli ifadesinin, bir yandan zorunlu sözcüğü ile anlamdaş olmadığını, öte yandan, kabul edilebilir, olağan, yararlı, makul veya arzu edilen deyimleri gibi esnekliğe sahip olmadığını dikkate almaktadır. Gereklilik kavramı toplumsal ihtiyaç baskısını ima etmektedir.⁷¹ Gereklilik kavramının niteliği *zorlayıcı toplumsal ihtiyaç* şeklinde açıklanmaktadır. Yani sınırlamanın demokratik toplumda kabul edilebilmesi için, zorlayıcı toplumsal ihtiyacın varlığı gereklidir.⁷²

Mahkeme, demokratik toplumda gereklilik koşulunun irdelenmesinde zorlayıcı toplumsal ihtiyaç, bu ihtiyacı kanıtlayan uygun ve inandırıcı, yeterli gerekçe, müdahale teşkil eden tedbirin ölçülülüğü, bireysel-genel yarar arasındaki denge ve tercih ölçütlerinin dava konusu somut olaya uygulayarak karara varmaktadır⁷³. Yine bu irdelemede ulusal mercilerin sadece iyi niyetle, dikkatli ve makul davranmış olmaları önemli ise de tek başına yeterli görülmemekte, tedbirin alınmasında ileri sürülen gerekçelerin meşru amaçlarla ne ölçüde örtüştüğü haklı ve makul nedenlerin gereklilik niteliğine ne ölçüde dayanak oluşturduğu da araştırılmaktadır.⁷⁴

Acil bir toplumsal ihtiyacın var olup olmadığının tespiti öncelikle ulusal otoritelerin ve ulusal mahkemelerin takdirindedir. Öte yandan ulusal makamların takdir alanı, 2.fıkırdaki sayılan her bir amaç için ayrı ayrıdır. Ancak bir kısıtlamanın 10. maddede düzenlenen ifade özgürlüğü ile bağdaşıp bağdaşmadığına ilişkin son kararı verme yetkisi AİHM'dedir. Mahkeme, "*Devletler bu konuda bir takdir yetkisi kullanırlar, fakat bu takdir yetkisi, koşullara göre daha az veya daha çok olan Avrupa denetimiyle el ele yürür, söz konusu müdahalenin bir ihtiyaca karşılık gelip gelmediği, müdahalenin izlenen meşru amaçla orantılı olup olmadığı ve ulusal makamların müdahaleyi haklı kılmak için gösterdikleri gerekçelerin ilgili*

---

⁶⁹ Handyside/Birleşik Krallık, no:5493/72, 07 Aralık 1976, par.49

⁷⁰ Sunay, a.g.e., s:106

⁷¹ Handyside/Birleşik Krallık, no:5493/72, 07 Aralık 1976, par.48

⁷² Sunay, a.g.e., s:113

⁷³ Barthold/Almanya, no:8734/79, 25 Mart 1985, par.55

⁷⁴ Gözübüyük-Gölcüklü a.g.e., s.380

ve yeterli olup olmadığı konusunda nihai belirlemede bulunmak Mahkeme'ye düşen bir görevdir” demek suretiyle denetim rolünü belirtmiştir.⁷⁵

Sınırlamada ulaşılmak istenen amaç ile bu doğrultuda kullanılan araçlar arasında belli bir dengenin bulunması zorunluluğunu ifade eden ölçülülük ilkesi esas itibariyle *demokratik toplumda gerekli olmanın* bir alt kavramı olarak ortaya çıkmaktadır.⁷⁶

Mahkeme, ifade hürriyetine yapılan bir müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığını incelerken, başvurduğu toplumsal ihtiyaç baskısı ve orantılılık kriterlerini birbirinden ayrı ve bağımsız düşünmemek gerekmektedir. Kamu otoritelerinin somut bir olayda almış olduğu bir tedbir niteliği itibari ile toplumsal ihtiyaç baskısı testinden geçtikten sonra, orantılılık kriteri açısından incelenecektir. Mahkeme, orantılılık açısından değerlendirme yaparken, birey ile toplumun yarışan menfaatleri arasında adil bir dengenin kurulmuş olup olmadığını inceler. Bir müdahalenin orantılı olduğunun kabul edilmesi için, söz konusu temel hakka daha az zarar verebilecek ama aynı zamanda aynı amacı yerine getirebilecek başka bir müdahaleye başvurma ihtimalinin bulunmaması gerekmektedir.⁷⁷

Bu denklemde, “amaç” 2. fıkrada sayılan devletlerin korunması uğruna ifade özgürlüğüne müdahale edebilmelerine olanak tanınan değerlerden veya çıkarlardan biri ya da birkaçıdır. “Araç” ise müdahalenin kendisidir. Dolayısıyla, “amaç”, “ulusal güvenlik”, “kamu düzeni”, “ahlak”, “başkalarının hakları” gibi, devlet tarafından öne sürülen spesifik çıkardır. “Araç” ifade hakkını kullanmakta olan bireye karşı benimsenen veya uygulanan spesifik tedbirdir. Örneğin, “araç” şunlardan biri olabilir: Hakaret ve şöhrete halel getirme dolayısıyla cezai mahkumiyet, tazminat ödemeye mahkum edilme, yayın konusunda tedbir kararı, gazetecilik mesleğini icradan men, gazete bürosunun aranması, bir fikrin ifade edilmesi için kullanılan araca el konulması vb. gibi.⁷⁸

İfade hürriyeti konusunda ölçülülük ilkesi uygulanırken başlıca üç hususun arandığı bir test uygulanmalıdır. Bunlar; *sınırlayıcı tedbirin ulaşılmak istenen amacı gerçekleştirmeye elverişli olması, sınırlayıcı tedbirin o amacı gerçekleştirmek bakımından gerekli olması ve son olarak sınırlayıcı tedbirin amaçla orantılı olması* şeklinde belirtilmiştir.⁷⁹

---

⁷⁵ Barthold/Almanya, no:8734/79, 25 Mart 1985, par.55

⁷⁶ Sunay, a.g.e., s:99

⁷⁷ Doğru/Nalbant, a.g.e., s:15-16

⁷⁸ Monica, a.g.e., s:30

⁷⁹ Sunay, a.g.e., s:102

“Demokratik toplumda gerekli olma” ölçütüne göre, ifade özgürlüğüne yapılacak müdahale açısından bu ihtiyaca cevap vermek için başvuru aracı ile bireyin ifade özgürlüğü arasında adil veya orantılı bir dengenin tutturulması gerekmektedir. AİHM’e göre gerçekleşen müdahale zorlayıcı toplumsal ihtiyaçtan kaynaklanmalıdır. Zorlayıcı toplumsal ihtiyacın mevcut olup olmadığının değerlendirilmesinde ve bu ihtiyacın giderilmesi amacıyla alınacak önlemlerin seçiminde ulusal makamların takdir hakkı bulunmaktadır. Bununla birlikte AİHM, ulusal makamların ifade özgürlüğüne müdahale önlemlerini haklı kılacak “konuyla ilgili ve yeterli gerekçeler” ileri sürüp sürmediğini ve “sınırlama amacı ile aracı arasında makul bir dengenin bulunup bulunmadığını” denetleme yetkisine sahiptir.⁸⁰

C. Sonuç

İfade özgürlüğü, demokratik toplumun en önemli unsurlarından biridir. İfade özgürlüğünün sınırlanması ile sadece ifade özgürlüğü değil, diğer bir çok özgürlük de sınırlanmış olacaktır. Dolayısıyla ifade özgürlüğünün sınırlanması önemli bir boyut kazanmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 10. maddesi ifade özgürlüğünü düzenlemiştir. Sözleşme’nin 10/2. maddesinde ise ifade özgürlüğünün hangi durumlarda ve hangi şartların gerçekleşmesi halinde sınırlanabileceği düzenlemiştir. İfade özgürlüğüne kamu makamlarının müdahale sebepleri kanunda sınırlı sayı prensibine göre sayılmış olmasına rağmen, bu müdahalenin hangi şartlarda ve koşullarda haklı gösterileceği Sözleşme organları tarafından çoğunlukla içtihat yolu ile belirlenmiştir.

Diğer bazı temel hak ve özgürlüklerde olduğu gibi, ifade özgürlüğü de mutlak bir özgürlük olmayıp, belirli durumlarda Sözleşmeciler Devletler tarafından müdahale edilebilecektir. Müdahale alanları sınırlı sayı prensibine göre sayılmıştır. Müdahale konusunda Sözleşmeciler Devletlerin belli bir takdir payları bulunmasına rağmen, nihai denetim AİHM’ne aittir. AİHS’de ifade özgürlüğünün içeriği açısından genel bir sınırlama öngörülmemekle birlikte, bu özgürlüğün meşru amaçlara dayalı olarak sınırlanabileceği belirtilmiştir. Ancak AİHM, 10. maddenin ilk fıkrası çerçevesinde ifade özgürlüğüne bir müdahale olup olmadığını; gerçekleştirilen müdahalenin “yasayla öngörülmüş olup olmadığını”, “müdahalenin meşru amaçlara dayanıp dayanmadığı” ve “müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığını” temelinde incelemektedir. Bu

---

⁸⁰ Bladet Tromsø ve Stensaas/Norveç, no. 21980/93, par. 58, 20 Mayıs 1999; Cumpănă ve Mazăre/Romanya, no. 33348/96, par. 88, 17 Aralık 2004

inceleme sonucunda müdahalenin ağır bir sosyal ihtiyacı karşılamak için konulduğunun, amaç ile araç arasında orantısallık bulunduğunun tespiti halinde müdahalenin meşru olduğuna, aksi takdirde ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar verecektir.

◆◆◆◆

KAYNAKÇA

AKKURT, Ali; Basın Özgürlüğünün Kapsamı ve Sınırları, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014

ALACAKAPTAN, Uğur; Fikir ve Düşünce Özgürlüğü ve Tehlike Suçları, Çağdaş Batı Hukukunda Bu Konudaki Düşünce ve Uygulamalar, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı, 12-16 Ocak 2000

BEYDOĞAN, T. Ayhan; AİHS Işığında Türk Hukukunda Siyasi İfade Hürriyeti, Liberal Düşünce Topluluğu Yayını, Ankara 2003,

BIÇAK, Vahit, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında İfade Özgürlüğü, Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, Ankara, Ağustos 2003

ÇALIŞKAN, Bilal; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin İfade Özgürlüğü Kararlarında Demokratik Toplum Kriterleri, Adalet Dergisi, 2003/Nisan

DOĞRU, Osman / NALBANT, Atilla; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Yargıtay Başkanlığı, 2013, 2. Cilt

GİRİTLİ, İsmet / GÜNGÖR, Hasan Atilla; Günümüzde İnsan Hakları, Der Yay., İstanbul, 2002

GÖZÜBÜYÜK, A.Şeref / GÖLCÜKLÜ, A.Feyyaz; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, 10. Baskı, Turhan Kitabevi Yayını, Ankara 2013

HARRİS, D.J. / O'BOYLE, M. / BATES, E.P. / BUCKLEY, C.M; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku, Avrupa Konseyi, 2013

İNCEOĞLU, Sibel (Editör); İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa, Avrupa Konseyi, 2013

KABOĞLU, İbrahim; Özgürlükler Hukuku, 3.Baskı, Afa Yayını, İstanbul 1998

KAPANİ, Münci; Kamu Hürriyetleri, 7.Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 1993

KÜÇÜK, Adnan; İfade Hürriyetinin Unsurları, Liberal Düşünce Topluluğu Yay., Ankara 2003

MONİCA, Macovei; İfade Özgürlüğü İnsan Hakları El Kitapları No :2 Avrupa Konseyi İnsan Hakları Genel Yayını, 1. Baskı

SUNAY, Reyhan; İfade Hürriyetinin Muhtevası ve Sınırları, Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, Ankara 2001

TEZCAN, Durmuş / ERDEM, Mustafa Ruhan / SANCAKDAR, Oğuz; Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu, Seçkin Yayınları, Ankara, 2002

ZENGİ, Utku Ufuk, AİHM Kararları Işığında Kitle İletişim Özgürlüğü, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014